

«HAVNE-AVSLØRINGENE»

Oslo Havn avslørt av Dagbladet:

Oslo kommune

Oslo Havn

Oslo kommune

Oslo Havn

Oslo Havn

Oslo Havn

Oslo Havn

Oslo Havn

Oslo Havn

Oslo Havn

Oslo kommune

Dagbladet

Prosjektnavn: «Havne-Avsløringene»
Journalist: Vegard Venli, vev@dagbladet.no

Redaksjon: Dagbladet
Dato: Lørdag 13. januar 2018

Fullstendig liste over samlet publisering

- 10. april: [Havnedirektøren ga millionkontrakt til styrekollega](#)
- 10. april: [Tapte millionoppdrag: Overrasket over koplingen mellom havnedirektøren og anbudsvinner i Hodejegerne](#)
- 5. mai: [Havnedirektøren kritiseres for hersketeknikker og utilbørlig opptreden mot ansatte](#)
- 6. mai: [Konflikter, drama og en havnesjef med «utilbørlig» og «klanderverdig» lederstil](#)
- 26. september: [Havnedirektør ga millionoppdrag til styrekollega - sier hun «trolig» slettet anbudspapirene etterpå](#)
- 29. september: [Oslo-byrådet henla varsel mot havnedirektøren fordi hun hadde fått ny, kommunal toppjobb](#)
- 30. september: [Oslo Havns luksusreiser: Businessclass, eksklusive hoteller og sprit til kundepleie](#)
- 30. september: [Tidligere havnedirektør i Oslo tingrett: - Jeg beklaget at jeg hadde sagt «hold kjeft»](#)
- 1. oktober: [Havne-styreleder spurte om arbeidsmiljøvarsel skulle behandles «etter boka»](#)
- 3. oktober: [Havnekundene snakker ut: Fikk drinker, middager og pengelån av spandable kommuneansatte på tur](#)
- 3. oktober: [Her hindrer Oslo kommunes advokat Dagbladet fra å ta bilder: - Forkastelig, sier ekspert](#)
- 23. oktober: [Ikke mer Kina-luksus for havnetopper](#)
- 29. oktober: [Havnetopp nekter å granske de ansatte: Reiste selv på samme type luksusreise](#)
- 8. november: [Dom: Havnedirektør sparket ikke ansatt for å hevne seg](#)
- 19. november: [Havnedirektør fikk ny jobb og ny kjæreste: Nå får han også dobbel lønn](#)
- 21. november: [Hemmeligstemplet epost avslører hvordan Oslo Havn styres, og hvorfor granskingen av Kina-luksus ble stoppet](#)
- 27. desember: [Refses etter luksusturer til Kina](#)

Innledning

Gjennom 2017 har Dagbladet publisert en serie undersøkende artikler om Oslo Havn. Artikkelserien har avdekket flere brudd på kommunens retningslinjer og svikt i både tidligere og nåværende ledelses rolleforståelse. Artikkelserien startet med et åpent utgangspunkt, et ønske om å finne ut mer om hva som «rører seg» i det kommunale foretaket Oslo Havn. Jeg hadde akkurat begynt i Dagbladet, i en prosjektstilling med dedikert ansvar for å dekke Oslo kommune. Det forundret meg at det gjennom år ikke var skrevet mer om havna. Foruten grunnoppdraget med å ivareta driftsansvaret for havna og en årlig omsetning på over 300 millioner kroner, er Oslo Havn også en av hovedstadens mektige eiendomsbesittere.

Enkle innsynskrav i tilfeldig utvalgte dokumenter hadde gjort meg synlig i havnas journaler, da jeg i mars 2017 ble kontaktet av flere tipsere. De kunne fortelle om alvorlige forhold som til da var ukjent for både allmennheten og de fleste havneansatte. Tipsene var krevende å komme til bunns i, blant annet fordi de to personene med ansvaret for den daglige driften i Oslo Havn, tidligere og nåværende havnedirektør, i svært liten grad har ønsket å snakke med oss. Litt under ett år senere har vi likevel fått frem, og omtalt, følgende forhold:

- Oslo Havn har, sammen med flere andre havner, reist på årlige turer til Kina, den ene kostet nærmere 200.000 kroner. Dagbladet dokumenterte at ansatte opptrådte kritikkverdig, ved blant annet gjentatte flyturer på businessklasse i strid med kommunens regler, samt påspandering av alkohol og mat på havnekunder for flere titusener av kroner, uten nødvendige fullmakter. Daværende havnedirektør reiste selv til Kina, og var dermed selv delaktig i å bryte de reglene hun var satt til å overholde.
- Dagbladet har også dokumentert at havnedirektøren kjøpte rekrutteringstjenester av en hun satt i et styre med. Kommunerevisjonens etterfølgende undersøkelser konkluderte med at Oslo Havn i prosessen hadde brutt anskaffelsesloven, og at direktøren selv bidro til lovbruddene.
- Innholdet i en hemmeligstemplet granskingsrapport, som dokumenterer lovstridig arbeidsmiljø i Oslo Havns ledergruppe og havnedirektørens «utilbørlige» lederstil. Så hemmelig var rapporten, at ingen i Oslo Havn, verken havnas eget postmottak eller de ansatte som var intervjuet, hadde kopi. Rapporten ble først offentlig etter Dagbladet startet sine undersøkelser.
- Et nytt varsel til næringsbyråden, om at havnedirektørens uheldige lederstil vedvarte, ble lagt vekk. Et år etter at den alvorlige rapporten forelå, gikk direktøren til en ny kommunal toppjobb i Oslo-byrådet. Dagbladet kunne, ved hjelp av dokumentinnsyn, påvise at beslutningen om å legge varselet død kom én dag etter - og som følge av - at byrådet hadde gitt direktøren jobben.

Dagbladets artikler om arbeidsmiljøet ble lagt frem som bevis i en arbeidsrettssak i Oslo tingrett i høst. Artiklene er dessuten, gjennom to separate undersøkelser, blitt fulgt opp av Kommunerevisjonen i Oslo. På basis av disse to undersøkelsene og Dagbladets artikler for øvrig, vurderer Kontrollutvalget i skrivende stund hvorvidt det bør iverksettes nye, grundigere og bredere undersøkelser av Oslo Havn.

Muntlig kildekontakt og innsyn

Et triks blant journalister som bruker offentlig innsyn som verktøy, er at dokumentbestillinger i seg selv kan utløse tips, fordi du viser at du er interessert i et tema. Kombinasjonen kildekontakt og presise dokumentbestillinger har gitt meg noen av mine beste saker.

Det første tipset

Kort tid etter å ha bestilt noen dokumenter fra postlistene til Oslo Havn, tikket følgende tekstmelding inn på telefonen:

«Hei. Hører du har «gravd» litt i postjournalene til Oslo havn. Har litt info til deg hvis du er interessert, men det må ikke komme frem at det kommer ifra meg. Dette er heavy shit».

Denne tekstmeldingen, mottatt i midten av mars, ble startskuddet for artikkelserien. Tipseren kunne fortelle om et svært spent og dårlig arbeidsmiljø i Oslo Havn, med en direktør som, ifølge tipseren, trakasserte de ansatte. Arbeidsmiljøet skulle ha vært gransket av KPMG, men siden hadde ingen hørt noe. Ingen hadde heller sett noe til selve rapporten fra KPMG.

Men tipseren hadde mer på hjertet. Ifølge tipser, oppsto problemene i en ledergruppe havnedirektøren selv hadde «håndplukket». Gruppen var blitt satt sammen med bistand fra rekrutteringsfirmaet Hodejegerne. Selskapets partner og kontaktperson overfor Oslo Havn var, ifølge tipser, en person som satt i styret for Kirkens Bymisjon sammen med den tidligere Oslo Havn-direktøren. Nylig hadde den tidligere direktøren fått ny toppjobb i Oslo-byrådets administrasjon. Tipseren loset meg til flere nye kilder.

«Dette går helt til topps. Noen i byrådet beskytter havnedirektøren», hevdet en av de vi kom i kontakt med. For å understreke det først som sist, denne påstanden kunne vi ikke dokumentere underveis i prosjektet. På spørsmål fra Dagbladet avviste også næringsbyråden at det var noen sammenheng mellom varslingssakene mot eks-direktøren, og det forhold at hun søkte på - og fikk - en ny jobb.

Kort tid etter første tips var vi satt på sporet av tre potensielt spennende saker. Vi sendte nå følgende innsynskrav:

«Hei, Vi ber herved om innsyn i følgende dokumenter.

1) KPMG rapport om arbeidsforholdene i Oslo havn fra 2015

2) Protokoll fra anskaffelsen av selskapet Hodejegerene

3) Samtlige dokumenter om avgangen til tidligere havnedirektør Anne Sigrid Hamran, inkludert sluttavtale/kontrakt»

Husk!

Du trenger ikke identifisere dokumenter i en postjournal for å kunne kreve innsyn, slik regelen var etter den gamle offentlighetsloven fra 1970. I [dagens lov](#) § 28, første ledd, heter det:

«Innsynskravet må gjelde ei bestemt sak eller i rimeleg utstrekning saker av ein bestemt art». Dette betyr at så lenge du holder deg til et rimelig omfang, gir loven deg i praksis rett til å be om innsyn i hvilken sak eller tema du måtte ønske.

Nytt tips

Nok en gang fikk jeg bekreftet at det lønner seg å «være til stede» i postlistene. Bare dager etter innsynskravet ble sendt, etablerte vi kontakt med ytterligere en (utad anonym) tipser.

«Hei, jeg hørte fra en kollega at Dagbladet har etterspurt KPMG-rapporten om lederkultur i Oslo Havn», skrev vedkommende i første epost. Tipseren kunne videre bekrefte at rapporten omhandler tidligere havnedirektørs oppførsel mot sine ledere og andre ansatte, «etter at det kom et varsel til kommunens varslingsnemd om at hun drev trakassering, hadde en fryktskapende lederstil og brøt arbeidsmiljøloven».

Kildekritikk og kildevern

Snart skulle vi oppdage at de to tipserne på ingen måte var alene med sitt ønske om ikke få sitt navn knyttet til saken. Vi hadde etter hvert kontakt med en rekke kilder i havna, både per telefon og epost. Mange ga uttrykk for at de fryktet for konsekvensene dersom det ble kjent at de snakket med Dagbladet.

Det spente forholdet i Oslo Havn og det faktum at voksne mennesker ikke vil bli assosiert med arbeidsmiljøet på sin egen arbeidsplass, fortalte oss flere ting. For det første ble kravene til *kildekritikk* skjerpet. Ikke nødvendigvis fordi vi hadde grunn til å tro at kilder snakket direkte usant, men fordi alle kilder har motiver, og at vi selv bærer ansvaret for å dokumentere alt vi referer dem på.

Tipset om KPMG-rapporten ble for eksempel delvis avkreftet da vi fikk rapporten. Granskerne hadde ikke funnet grunnlag for å fastslå at «trakassering» hadde funnet sted. Derimot mente de at havnedirektøren blant annet hadde utsatt sine ansatte for «fryktbasert ledelse» og «utilbørlig» atferd.

Situasjonen i havna stilte også særskilte krav til *kildevern*. Jeg visste at flere ansatte i etterkant av en nyhetsreportasje i DN, om den tyrkiske havneoperatøren «Yilport», nærmest hadde blitt presset til å erklære skriftlig at det ikke var de som sto bak utleveringen av dokumentasjon til avisen. Jeg brukte mye tid med flere av tipserne

på å betrygge dem om at det var trygt å snakke med Dagbladet, og at vi aldri vil røpe kilder for informasjon.

At jeg var synlig i postjournalene og nå krevde innsyn i en dokumentasjon som var ubehagelig for den tidligere havnedirektøren, betydde trolig også at min person rent faktisk også *var* svært synlig i Oslo Havn. Jeg fikk bekreftet at praten snart begynte å gå om at «Dagbladet er på saken».

Utover at jeg selvsagt aldri røpet kilder for informasjon, var også ekstra varsom og påpasselig med hvilken informasjon jeg diskuterte med hvilke kilder.

Organisering av arbeidet og viktige metoder underveis

Jeg har i arbeidet med «Havne-avsløringene» sendt og mottatt over 350 eposter, og hatt utallige kildesamtaler på flere titalls timer.

Når det gjelder den nærmere kildekontakten vi hadde om arbeidsmiljøet i Oslo Havn og granskingsrapporten fra KPMG konkret, er det begrenset hvor detaljert jeg kan gå, utover å nevne at vi hadde kontakt med sentrale kilder underveis. Jeg vil i det følgende beskrive kort de for øvrig viktigste metodene bak sakene.

Anbudssaken

Den første saken vi publiserte i serien var artikkelen [«Havnedirektøren ga millionoppdrag til styrekollega»](#). Den basert seg i all hovedsak på innsyn i anbudsdokumentasjon. Her fikk vi langt på vei bekreftet det første tipset: *«På subkriteriet personlig egnethet har havnedirektøren valgt kontaktperson hos Hodejegerne AS som den personen som egnet seg best for oppgaven»*, het det her.

Med grunnleggende kunnskap til forvaltningsrett og reglene for offentlige anbudskonkurranser er det nå flere spørsmål som melder seg. Var havnedirektøren *habil* til å innstille en hun kjente fra før til et millionoppdrag? Hadde Hodejegernes representant et fortrinn i *konkurransen* om oppdraget om å sette sammen en ny ledergruppe med direktøren? Var det i tråd med bestemmelsene i forvaltningsloven og lov om offentlige anskaffelser å vektlegge «personlig egnethet»?

Jeg presenterte dokumentasjonen og spørsmålene for advokat Marianne Dragsten, som er medlem av Klagenemnda for offentlige anskaffelser (KOFA).

Faktaene vi kunne presentere i den første saken med ekspertens vurderinger var nok til at kontrollutvalgets leder allerede i seriens artikkel nummer to uttalte at utvalget nå måtte vurdere å undersøke saken nærmere.

Da Kommunerevisjonens undersøkelser var klare (se vedlegg 1), konkluderte de blant annet slik:

«Gjennomgangen har videre vist enkelte brudd på regelverket for offentlige anskaffelser knyttet til manglende etterprøvbarhet i vurderingene som ble gjort av personlig egnethet og når det gjaldt skåringen av kriteriet.

Etter Kommunerevisjonens vurdering var tidligere havnedirektør neppe inhabil til å foreta vurderingen av kriteriet «personlig egnethet», men prosessen rundt habilitetsvurderingen var uheldig blant annet fordi flere enn havnedirektøren selv burde vært involvert i vurderingen.

Personlig egnethet var kun brukt som tildelingskriterium i 4 av 79 utvalgte tjenesteanskaffelser i Oslo kommune, og er ifølge Oslo Havn KF ikke vanlig å benytte i foretakets tjenesteanskaffelser. Dette er imidlertid et lovlig tildelingskriterium forutsatt at det brukes riktig.»

Kina-saken

Flere tipsere fortalte at det var en spesiell kultur knyttet til reiser blant lederne i Oslo Havn, og at denne kulturen også var vanlig i flere andre havner. Det ble blant annet hevdet at enkelte skal ha vegret seg for å attestere på ledernes reiseregninger på grunn av for «høy sigarføring», med skyhøye utgifter knyttet til alkohol, mat og kundepleie. Vår utfordring var å dokumentere dette. Jeg fulgte opp med et innsynskrav i «samtlige reiseregninger som personer i den til enhver tids sittende ledergruppe har foretatt i perioden (...)».

Havna utleverte ikke reiseregningene slik vi ba om, og begrunnet dette med at det dreide seg om en stor mengde dokumentasjon. I stedet fikk vi en oversikt med aggregerte tall (summer) fra turene. Blant flere titalls reisemål verden over er det ett som skiller seg ut når det gjelder kostnader, nemlig Kina.

Parallelt har vi også fått kildeinformasjon som tyder på at nettopp Kina-reisene hadde vært ekstravagante. Ryktene vi fikk gjengitt gikk blant annet ut på at det var en kultur for spandering på kommunens regning.

Vi valgte derfor nå å be om innsyn i alle bilagene etter Kina-reisene, ikke bare hos Oslo Havn, men også hos havneforetakene i Bergen, Kristiansand, Drammen og Bodø. Dette var havner vi hadde hørt hadde deltatt på turene.

Det at vi ba om innsyn hos flere havner skulle vise seg avgjørende for å få ut den virkelig gode historien om Kina. Med innsyn i reiseregningene fra alle havnenes Kina-besøk gikk vi fra et løst tips om ekstravagante vaner i én havn, til en dokumentert sak om at tre av de største havnene i Norge fire år på rad hadde reist på

fellesturer til Kina – og byttet på å ta regningen både for hverandre og hverandres kunder.

Regningen til venstre er fra Bergen Havns arkiver, og viser at havnens representant tok regningen for ansatte i Oslo og Kristiansand Havn, i tillegg til en rekke havnekunder.

De tre havnene leverte fire pdf-filer hver, én for hver årlige Kina-reise i 2013-2016. Hver pdf-fil var mellom 10 og 58 sider lange.

Jeg gjennomgikk materialet med et tanke på om noe vekket en reaksjon. Er noe underlig, provoserende, eller virker rart?

Selvsagt skal ikke dokument-drevet journalistikk drives av «føleri», men våg likevel å stole på din første reaksjon. Våg å gå videre på følelsen, men det er viktig at

man tester den ut på kolleger og ekspertkilder. Slik gjorde jeg også i Kina-saken flere ganger.

Etter hvert fant jeg faktisk at det å lese de mange sidene med reiseregninger, var ganske belønnende - og til tider festlig.

Plutselig satt jeg og tittet på, bokstavelig talt, andres skittentøyvask. Flere reiseregninger fra femstjerners hoteller i Guangzhou i Kina dokumenterte hvordan ansatte hadde fått refundert klesvask for store summer. Bruken av businessklasse så ut til å være relativt konsekvent.

En klisjé forteller at «Djevelen ligger i detaljene». Det er i alle fall sant når det gjelder «reiseregningjournalistikk». I bunken over bilag fra Oslo Havn var det en rekke skjemaer med tittelen «Servering i forbindelse med representasjon».

Bare det forhold at det fantes standard-skjema man kunne bruke for å spandere på andre (representasjon = spandering), synes jeg var ganske interessant.

Husk!

Synes du det er kjedelig å lese side opp og side ned med dokumenter?

Her kommer tre tips:

1) Strukturer gjerne lesingen ved å notere funn inn i et excel-ark. Med henvisning til hvor du fant det og en egen kategori-kolonne, kan du senere filtrere ut på spennende tema.

2) Sett på musikk med litt energi i. Meshuggah – «obZen» er min favoritt.

3) Se på dokument-lesing som en fisketur. Slenger du ikke ut snøret, får du ikke fisk.

Men etter hvert som jeg leste reiseregningene, fant jeg noe annet spennende. Flere personer, inkludert havnedirektøren selv, hadde godkjent spandering under middager de selv hadde vært med på. Kunne det være greit?

Og hva med fem stjerners hoteller, brennevin og konsekvent bruk av businessklasse?

SERVERING I FORBINDELSE MED REPRESENTASJON

FORHÅNDSGODKJENNING				GODKJENNING ETTER UTFØRELSE			
Ansettelsesart: <i>Kommunestyre Oslo</i>				(Avvik fra forutlagt godkjenning skal forklares)			
Når - Hvor: <i>HK - Kinn - Torsnes</i>							
Antall personer totalt: <i>10</i>							
Hvorav egne representanter: <i>2</i>							
Hvorav gjester: <i>8</i>							
Via ansk: ja / ☒ Nei: ☐ Brennevin ansk: ja / ☒ Nei: ☐							
Konto:							
Art/Bal	Katet	Kontra	Anlegg	Prosjekt	HAV	AVG	SL
<i>11430</i>	<i>11927</i>	<i>330</i>			<i>910000</i>	<i>0000</i>	
Beløp (ca.):		Kr.: <i>10.000,-</i>	Beløp:		Kr.: <i>7.989,-</i>	<i>6.996,-</i>	
Rekvirert: <i>7/10-15 Dag 2. sup</i>				Rekvirert: <i>19/10-2015 Dag 2. sup</i>			
Godkjennes: <i>7.10.15</i>				Attesteres: <i>29.10.15</i>			
Havnedirektøren: <i>du-stan</i>				Havnedirektøren: <i>du-stan</i>			

Dag 2. sup.

Det var på tide å identifisere hvilke regler som setter opp rammene for reising. I Oslo kommune er det ganske greit å finne ut av nettopp det. De har nemlig i lengre tid publisert alle kommunale retningslinjer samlet i den såkalte [«Regelverksdatabasen»](#). Fritekst-søk her gjør det relativt enkelt å finne frem til riktig regelverk.

Greit med businessklasse?

I regelverket som var gjeldende da de havneansatte reiste til Kina («Regulativ for reiser i utlandet for Oslo kommunes regning»), står det om reiser generelt at «reisen skal foretas på den for kommunen hurtigste og billigste måte så langt dette er forenlig med utførelsen av oppdraget, når man herunder tar hensyn til alle utgifter og til en effektiv og forsvarlig avvikling av tjenesten.»

Om flyreiser spesielt står det:

«Alle som reiser etter dette regulativ kan nytte 1. klasse på jernbane/skip eller turistklasse/økonomiklasse på fly. I særlige tilfelle kan vedkommende byrådsavdeling samtykke i at 1. klasse på fly nyttes».

Med dette reglementet i bunn, var det å finne gode spørsmål å stille Oslo Havn på basis av innsyn i Kina-regningene ingen stor sak.

Greit med spandering?

Punkt nr. 1 i «Reglement for servering i forbindelse med møter og representasjon i Oslo kommune» slår fast at «dersom det er ønskelig med servering av mat og drikkevarer for kommunens regning, skal samtykke på forhånd innhentes fra den som har beslutningsmyndighet til det». I punkt nr. 3 heter det videre at «servering kan omfatte mat, øl, vin og brennevin. Den som har beslutningsmyndigheten, beslutter også serveringens art».

Når det gjelder det å forstå regler og å anvende dem på konkrete faktum, mener jeg journalister har mye å lære av juristene. I en lærebok om juridisk metode, som jeg leste på i begynnelsen av 2017, plukket jeg opp at jusen har man egne navn på ulike

former av kompetanse til å utøve myndighet. *Hvem* som har myndighet, *hva* man har myndighet til og *hvordan* gå frem for å utøve den (henholdsvis *personell*, *materiell* og *prosessuell* kompetanse).

I kommunens regelverk så jeg nå, at i henhold til de *materielle* reglene, var det åpning for å på kommunens regning spandere mat, øl og brennevin på eksterne. All makt ligger imidlertid hos den som i regelverket er gitt *personell kompetanse*.

I reglementets punkt nr. 4, med tittelen «*beslutningsmyndighet*», kunne jeg lese at i «*virksomheter med styre*», slik som i Oslo Havn, er det «*Styrelederen eller den styrelederen bemyndiger*» som har beslutningsmyndighet. Vedkommende «*kan delegere beslutningsmyndigheten, men den delegerte beslutningsmyndigheten bør ligge på ledernivå*».

Dette var viktig for den videre researchen. I bunken med reiseregninger hadde jeg ikke sett ett eneste eksempel på at styrelederen personlig hadde forhåndsgodkjent spandering. Med mindre styrelederen i Oslo Havn hadde delegert sin beslutningsmyndighet til havnedirektøren - slik reglene åpnet for, hadde trolig Oslo Havn gjennom år hatt en praksis som brøt med kommunens regler.

Flere videre undersøkelser ble iverksatt for å bringe klarhet i spørsmålet:

- Vi spurte direktøren om hun hadde myndighet til å godkjenne søknader om alkoholservering og mat på kunder. Det ville hun ikke svare på.
- Daværende styreleder kunne ikke huske at bruk av alkohol på havnas regning var noen gang var tema i hans samtaler med havnedirektøren.
- Da vi spurte havneadministrasjonen fikk vi til svar at «*Vi har sjekket i våre arkiver og kan ikke se å ha registrert en slik fullmakt/ bemyndigelse i våre arkiver, uten at vi dermed kan si at det ikke eksisterer en slik*».

Vi satt nå ikke bare på noen reiseregninger etter kostbare reiser til Kina. I tillegg hadde vi å gjøre med klare indikasjoner på at to reglement var blitt brutt. Vi kontaktet jusprofessor Hans Fredrik Marthinussen ved Universitetet i Bergen om funnene. Han syntes at de havneansattes reiser fremsto som «sløsing med offentlige midler». Og der jeg som lekmann hadde vært ganske så sikker, var jusprofessoren krystallklar.

«Dette er ikke et veldig komplisert juridisk spørsmål. Når det står i reglementet at det bare er styrelederen som kan godkjenne kjøp av alkohol og middager, og når det står at man skal reise på billigste måte, så kreves det slik godkjennelse uansett hvor gode grunner man måtte mene man har for disse utgiftene», uttalte professoren.

Noen måneder senere ba kontrollutvalget Kommunerevisjonen om å undersøke de samme regningene som Dagbladet hadde omtalt. Deres konklusjon lyder slik:

Det er avdekket flere formalia-feil i forbindelse med Oslo Havn KFs reiser til Kina i 2013–2016:

- *Foretaket har ikke hatt praksis for å innhente godkjenning fra byrådsavdeling til å fly på business-klasse, og har derfor ikke etterlevd kommunens bestemmelse på området som gjaldt da reisene fant sted.*
- *Foretaket kunne på undersøkelsestidspunktet ikke finne dokumentasjon på at styreleder har delegert fullmakt til havnedirektøren til å forhåndsgodkjenne servering, som er påkrevd dersom dette ikke skal godkjennes av styreleder.*
- *Når det gjelder forhåndsgodkjenning av tjenestereise, er dette fremlagt for syv av ti reiser, men det er mangler ved fem av godkjennelsene. Manglene gjelder tidspunkt for godkjenning av reise, at faktiske utgifter overstiger forhåndsgodkjent beløp og habilitet i forbindelse med godkjenning.*
- *Det er også stort omfang av avvik når det gjelder krav til regnskapsdokumentasjon i forbindelse med servering, ettersom navn på hvem som fikk servering stort sett ikke fremgår.*
- *Kommunerevisjonen stiller spørsmål ved habilitet i forbindelse med forhåndsgodkjenning av tjenestereiser og serveringer, som gjøres av person som er deltaker på samme reise eller som selv omfattes av serveringene.*

Arbeidsmiljøet og direktørens lederstil

Svaret vi fikk på det første innsynskravet vi sendte til Oslo Havn, overrasket: «Når det gjelder din anmodning om innsyn i rapport fra KPMG, er dette en rapport Oslo Havn KF ikke har i sin besittelse», skrev havna.

Allerede i første besvarelse fra Oslo Havn fikk vi altså bekreftet at det tipseren hadde sagt - om at ingen hadde sett noe til rapporten - faktisk stemte.

Nå var det flere journalistiske spørsmål som dukket opp i mitt hode. Kunne det virkelig være tilfelle at Oslo kommune hadde betalt for en gransking av arbeidsmiljøet, uten at verken de ansatte selv eller Oslo Havn som ansvarlig for å følge arbeidsmiljøloven, hadde fått lese rapporten? Av hvem, og hvordan hadde da rapporten blitt fulgt opp?

Jeg fant korrespondanse om rapporten i [en sak med flere dokumenter i byrådets postjournal](#). Her oppdaget jeg også at Aftenposten hadde vært inne, og at også de hadde bedt om innsyn i rapporten. Det skjerpet meg å vite at vi muligens hadde konkurranse om saken.

Ettersom rapporten etter sigende skulle omhandle lederstilen til havnedirektøren, visste jeg at kommunen ikke hadde rettslig adgang til å hemmeligholde den som taushetsbelagt.

Husk!

Taushetsplikt kan ikke brukes for å hemmeligholde kritikk mot offentlige ledere. Se [Justisdepartementets rettleiar](#) til loven, punkt 6.2.3.2.

Jeg ba nå byrådsavdelingen om innsyn i KPMG-rapporten. For å få ut så mye informasjon som mulig om saken, ba jeg også om innsyn i *samtlige dokumenter som var registrert på saksnummeret* på nett. At en rekke av dokumentene var forhåndsunnatt i journalen, betydde sannsynligvis at her var det mere godt i vente.

Mens innsynskravet lå til behandling hos byrådet, tok jeg en rask ringerunde blant styremedlemmene i havna. Jeg spurte om de hadde hørt om rapporten. Og kunne det stemme, som våre kilder hadde fortalt, at ingen i styret noen gang hadde lest rapporten? De fleste var ikke særlig snakkesalige. Som en sa det: «Dette her er unntatt offentlighet». Men etter noen samtaler hadde jeg snart fått bekreftet fra flere medlemmer, at de aldri hadde lest rapporten.

Husk!

Skal du snakke med tilhørere av et større miljø, for eksempel et politisk organ eller et styre, om en sensitiv sak som få vil snakke om? Da kan det være lurt å ringe så mange av dem som mulig på kort tid, slik at de ikke rekker å koordinere seg.

Etter noen ukers ventetid ble flere titalls dokumenter som kommunen hittil hadde merket unntatt offentlighet i journalen, nå publisert direkte på nett.

Dermed kunne vi begynne å rekonstruere historien om hvordan saken var behandlet i det kommunale systemet, bit for bit. Epostene lærte oss mer om prosessen.

I et av brevene fra byrådsavdelingen kunne jeg videre lese at KPMG-rapporten var blitt overlevert styrelederen personlig. Det går frem av brevet til styrelederen at byrådsavdelingen samtidig hadde uttrykt en forventning om at rapporten skulle behandles av havnestyret. Brevet inneholdt også flere beskrivelser om hva KPMG-rapporten inneholdt:

Når det gjelder arbeidsmiljø og lederadferd, er det funnet at arbeidsmiljøet kan være tøft. I den siste medarbeiderundersøkelsen svarte drøyt 10 % at de selv ble mobbet. Basert på det som er fremkommet om den tøffe tonen er KPMG tilbøyelig til å mene at avdelingsledernes integritet ikke er tilstrekkelig ivaretatt. KPMG vurderer videre at havnedirektøren har brukt hersketeknikker mot én av avdelingslederne, men anser at episodene samlet ikke er alvorlige nok til å utgjøre trakassering. Etter en samlet vurdering vurderer KPMG likevel at havnedirektøren har skredet over terskelen for hva som må anses som klanderverdig oppførsel, og over i det som må betegnes som utilbørlig opptreden.

Vi ber om at styret i Oslo Havn følger opp rapportens funn og vurderinger. Vi ber om at styret har særlig oppmerksomhet rettet mot:

- Videre oppfølging av medarbeiderundersøkelsens funn om omfanget av opplevd mobbing
- Arbeidsmiljøet ved Oslo havn generelt
- Havnedirektørens lederstil

I andre dokumenter kunne vi lese at det var byrådsavdelingen som hadde initiert og bestilt KPMG-granskingen, etter at kommunens sentrale varslingsråd hadde mottatt et varsel om dårlig arbeidsmiljø. Dokumentene viste at daværende styreleder selv hadde mottatt, og lagt dødt et lignende varsel. Han hadde videre signalisert tydelig overfor byrådet – som han er ansvarlig for å rapportere til – at han var *motstander* av at varselet mot havnedirektøren skulle bli gransket.

Dokumentene gjorde det, sammen med informasjonen vi hadde fått fra samtalene med styremedlemmene, mulig å dokumentere at havnestyret hadde behandlet KPMG-rapporten om havnedirektørens lederstil *uten at andre enn styrelederen hadde lest rapporten*. Byrådsavdelingen kunne opplyse at rapporten hadde kostet 470 000 kroner.

Kombinert med dokumentasjon som viste at ledergruppen, ledet av havnedirektøren selv, hadde blitt enige om å håndtere de kritiske funnene fra granskingsrapporten ved blant annet å «le mer på ledermøtene» og å «si tydelig God morgen og Hei ved ankomst i ledermøtene», hadde vi nå nok til å skrive den første nyhetsreportasjen om arbeidsmiljøet. Dagen før reportasjen var planlagt publisert, fikk vi dessuten tilgang til KPMG-rapporten, noe som ga saken ekstra aktualitet og som ikke minst ga oss ekstra trygghet. Havnedirektøren selv ønsket ikke å bli intervjuet om saken.

La varsel dødt – ga direktøren ny jobb

I forkant av arbeidsrettssaken i Oslo tingrett, satt vi på ubenyttet research-materiale fra saken om KPMG-rapporten. Gjennom dokumentinnsyn hadde vi fått ut dokumentasjon på at to personer hadde sendt inn i alt tre nye varsler som kunne tyde på at ledergruppens tiltak for å bedre arbeidsmiljøet ikke hadde virket, og at eks-havnedirektørens lederstil vedvarte. Dagbladet kjenner identiteten til de to.

I det ene varselet står det: *«Dere bør vurdere om havnedirektøren er skikket til å lede en viktig kommunal posisjon, eller om trakassering og fryktbasert ledelse er aksepterte ledelsesmetoder i Oslo kommune».*

Vi fant begrunnelsen fra kommunens sentrale varslingsråd om ikke å undersøke verken varselet om dårlig arbeidsmiljø, eller påstanden om havnedirektørens vedvarende lederstil, som oppsiktsvekkende:

«Varselets påstander omhandler havnedirektøren som leder av Oslo Havn. Når hun nå går over i ny stilling i en annen virksomhet, bortfaller grunnlaget for varselet og saken henlegges derfor som varslingssak».

Det var denne formuleringen som var grunnsteinen i reportasjen [«Oslo-byrådet fikk bekymringsmeldinger om havnedirektøren: Henla varsel fordi hun fikk ny kommunal toppjobb»](#).

I både denne og andre saker om arbeidsmiljøet var det å sette opp tidslinjer viktig som arbeidsmetode. Ved å stille opp og se hendelser kronologisk i tid at, så vi viktige poeng. Det beste eksempelet på dette, er kanskje fra reportasjen om at bekymringsmeldingene om havnedirektøren ble lagt dødt. Det var først da det gikk opp for oss at innstillingen av den tidligere havnedirektøren til ny toppjobb skjedde *dagen før varslingsrådet henla saken*, og at varslingsrådet allerede dagen etter benyttet innstillingen som et argument for å legge saken til side, at vi virkelig skjønnte hva dokumentene fortalte oss.

Rolleforståelse som journalistisk redskap

Jeg mener at bevissthet om roller er et undervurdert journalistisk redskap. I arbeidet med «Havne-avsløringene» har både det å være bevisst min egen rolle, og å ta utgangspunkt i rollen til dem jeg omtaler, vært avgjørende.

Havneledelsens ansvar

Myndigheten til daglig leder og styret i kommunale foretak, og dermed også i Oslo Havn KF, er formulert i kommunelovens § 67 og § 71. Her står det at havnedirektøren som daglig leder skal, *«sørge for at foretaket drives i samsvar med lover, forskrifter og overordnede instruksjoner, og at det er gjenstand for betryggende kontroll»*.

Styret, som ledes av styreleder, skal påse *«at virksomheten drives i samsvar med foretakets formål, vedtekter, kommunens eller fylkeskommunens økonomiplan og årsbudsjett og andre vedtak eller retningslinjer fastsatt av kommunestyre eller fylkesting»*.

I forbindelse med den første artikkelen om Kina-reisene spurte jeg havnas nåværende styreleder, om han er komfortabel med at ansatte hadde reist på business class, bodd på luksushoteller i Kina booket av havnekunder og spandert alkohol på eksterne. Han ville ikke svare på dette før administrasjonen hadde gått gjennom *«hva som er fakta når det gjelder reglement og praksis»*.

Da havnedirektøren under et styremøte i oktober skulle redegjøre for administrasjonens gjennomgang, og han fortalte at han hadde valgt å begrense gjennomgangen til å gjelde perioden *han selv* hadde vært direktør, som altså var etter at Kina-turene hadde funnet sted, ristet jeg lett på hodet. Han gjorde ikke som styret hadde bestilt. Og stillingen han hadde fått jobb i fyller jo dessuten en *funksjon* som ikke tar hensyn til hvor lenge han har vært tilsatt.

Det overrasket meg at direktøren ikke så sitt snitt til å utøve internkontroll, og å undersøke om kommunens retningslinjer var brutt. I samme møte fulgte styreleder opp med å si at han hadde *«respekt for havnedirektørens vurdering»*. Det hele endte med at styret besluttet at det måtte være opp til kontrollutvalget å undersøke om kommunens reglement var brutt.

Dagbladet satt imidlertid på dokumentasjon fra tidligere i researchen, som viste at kommunens nye havnedirektør selv hadde deltatt på samme luksus-reise som de ansatte han nektet å granske. Da Dagbladet avslørte dette, skapte det reaksjoner.

«Jeg kommer til å be om at vi tar denne saken opp igjen i styret. Her må alle kortene om Kina-turene på bordet», uttalte et styremedlem nå til Dagbladet.

Jeg var nå selvfølgelig spent på hvordan styret ville håndtere uenigheten internt, og gjorde flere aktive fremstøt for å få informasjon fra ulike hold. Det ga resultater. Ikke lenge etter fikk Dagbladet tilgang til en epost som styrelederen hadde sendt. Eposten er innledet med ordene «Kjære Silje og resten av styret»:

«Vi bør være tilbakeholdne med å gå inn i enkeltsaker, særlig når det gjelder forhold som er tidligere styrers og tidligere administrasjoners ansvar. I motsetning til virksomheter i privat sektor er vi en del av en kommune med et omfattende og sterkt kontrollapparat som vi kan stole på gjør jobben sin», skriver styreleder.

Her fikk vi et unikt innblikk i hvordan styrelederen «styrte styret». Det jeg fant interessant, var at styrelederen inntok en belærende, nærmest faderlig, rolle. Han kan fortelle «Silje og resten av styret» hvordan det er naturlig at styret skal behandle saken. Det var styrelederens utøvelse av rolle som gjorde eposten til godt stoff.

Jeg ba så om innsyn i epostkorrespondansen jeg hadde fått tilgang til, og fikk som ventet et avslag. Nå kunne vi publisere saken [«Hemmeligstemplet epost avslører hvordan Oslo Havn styres, og hvorfor granskningen av Kina-luksus ble stoppet»](#).

Kommunerevisjonen kommenterte senere havneledelsens rolleforståelse slik:

«Det har også vært fremstilt uttalelser fra den nye havnedirektøren, som blant annet skal ha uttalt at det ikke er administrasjonen selv som skal undersøke om kommunens regler har vært fulgt i tilknytning til disse reisene, at det er mer troverdig at Kommunerevisjonen gjennomfører en undersøkelse av dette. Kommunerevisjonen stiller seg undrende til disse uttalelsene. Hvis man har mistanke om at noe er gått feil i egen virksomhet, er man ansvarlig for å sjekke opp i det selv, ev. be om bistand».

Da vi intervjuet styrelederen om revisjonens konklusjoner, sa han:

- Jeg har lyst til å rose Dagbladet. Dere har gjort, sett fra et journalistisk ståsted, en god jobb. Dere kan ta juleferie med god samvittighet.

Roller i retten

I høst ble en arbeidsrettssak berammet for Oslo tingrett. Her hevdet en ansatt at hun var oppsagt ulovlig, og hevdet i tillegg at dette skjedde som følge av hvordan hun hadde uttalt seg om tidligere havnedirektør i KPMG-rapporten.

Innsyn i rettsdokumenter fortalte oss at her kom hele persongalleriet bak den første reportasjen om arbeidsmiljøet til å stille i åpen rett. Det var med andre ord en unik anledning til både å høre aktørenes egen versjon. Ikke minst var den tidligere havnedirektørens vitnemål svært interessant. Hun hadde inntil da ikke ønsket å uttale seg offentlig om rapporten om hennes egen lederstil.

På vei inn til Oslo tingrett for å møte fotografen, tok jeg en telefon til Norsk Presseforbund for å forsikre meg om at jeg hadde forstått både reglene for fotografering, og reglene for åpen eller lukket rett i sivile saker korrekt. Det skulle vise seg nyttig.

Det begynte med at kommunens advokat forsøkte å lukke retten for å forhindre Dagbladet fra både fotografering av tidligere havnedirektør, og å referere fra hennes vitnemål. Dommeren stoppet forsøket. Etter vitnemålet plasserte advokaten sin hånd foran linsen til Dagbladets fotograf utenfor rettslokalet.

Etter å ha fulgt havnedirektøren ut, kommer advokaten tilbake til meg og fotografen, tydelig irritert:

«Når hun sier at hun ikke vil bli tatt bilde av, så er det litt sånn... Jeg synes det er litt dårlig stil». Men jeg hevet båndopptakeren og han skjønnte at jeg tok opp samtalen, ga han seg umiddelbart. Jeg skjønnte der og da at hans opptreden i seg selv var av allmenn interesse, og burde omtales.

Samme dag gir vi kommuneadvokatens representant adgang til å imøtegå saken. Vi spør blant annet om det er slik at han som advokat for Oslo kommune ikke er kjent med hvilke regler som gjelder for fotografering i sivile saker, og vi spør han hvorfor han forsøkte å forhindre Dagbladet fra å fotografere i og utenfor rettssalen, når han ikke hadde hjemmel til dette i norsk lov.

Svaret kom kl. 00:18 samme natt – fra kommuneadvokat Hanne Harlem. [Hun legger seg langflat.](#)

Jeg hører fra tid til annen at medier kvier seg for å «lage stoff om seg selv». Men jeg tror vi gjør allmennheten en bjørnetjeneste om vi ikke rapporterer om hva vi – som faktisk har en jobb å gjøre som allmennhetens øyne og ører – møter der ute.

Her hadde vi å gjøre med en advokat som på kommunens vegne gikk langt utover sin myndighet. Saken ble dessuten godt lest, og plukket opp og [omtalt av fagbladet Journalisten.](#)

For meg står saken igjen som nok et godt eksempel på at rolleforståelse i seg selv er godt stoff.

Tidligere havnedirektør

Jeg har opplevd en forventning fra flere kilder i det offentlige om at personalsaker er noe de ikke «kan» snakke om, og noe pressen «skal» være varsomme med å omtale. Arbeidet med denne saken har gjort meg enda mer bevisst på at «personalsak» ikke er noe trylleord med magisk eller frastøtende effekt.

Jeg ser det snarere slik at det ledere utsetter sine ansatte for på jobb, enten det er god eller dårlig personalhåndtering, ikke utelukkende kan være noen privatsak – verken for lederen eller den ansatte. Her dreide det seg om *tjenestehandlinger*, som ikke skiller seg fra – men er en integrert del av – vedkommendes yrkesutøvelse. Dersom noen ønsker å være leder i det offentlige, må de tåle å få sitt lederskap diskutert.

I denne saken hadde vi å gjøre med en leder som ifølge det anerkjente konsulentfirmaet KPMG hadde en «utilbørlig» og «klanderverdig» lederstil. Da mener jeg at vi, av respekt for de ansatte som utsettes for noe slikt, ikke kan la være å omtale saken.

Det at tidligere havnedirektør gikk til, og fortsatt står i, en ny og høyt lønnet jobb som mobilitetssjef i Oslo kommune var også medvirkende til at vi i flere reportasjer valgte å omtale henne med fullt navn og bilde. Det at hun fortsatt forvalter et enormt offentlig ansvar, og fortsatt har personalansvar, innebærer slik jeg ser det at hun også i fremtiden må tåle å få søkelyset rettet på hvordan hun utøver sitt arbeid som offentlig byråkrat.

Underveis opplevde jeg at tidligere havnedirektør begynte å stille spørsmål ved *mine motiver*. Under følger et utdrag fra en sms-utveksling vi hadde:

Tidligere havnedirektør: «Spørsmålet er generelt, hva er ditt anliggende?»

Jeg: «Nå forstår jeg ikke helt hva du spør om. Men hvis du vil, må du gjerne ringe meg, så kan vi ta en prat?»

Tidligere havnedirektør: «Fint om du svarer på sms eller mail. Jeg skal ikke bruke til noe, er bare nysgjerrig: Hva er din mission?»

Jeg: «Ok. Er fortsatt litt usikker på hva du egentlig spør om. Men helt generelt er det slik at jeg som journalist i Dagbladet har ansvar for å dekke Oslo kommune. I dette ligger det at jeg innenfor dette mandatet kontinuerlig jobber for å finne gode, lesverdige og vesentlige temaer å omtale – etter helt ordinære nyhetskriterier».

Tidligere havnedirektør: «OK. Jeg trodde at sverting er ditt tema».

Jeg: «Hei, «sverting» er selvfølgelig ikke verken mitt eller Dagbladets anliggende. Vi har forståelse for at det kan oppleves som ubehagelig for deg at vi undersøker dine tjenestehandlinger som offentlig tjenestemann. Det er også en av grunnene til at vi har forsøkt å oppnå en åpen og god dialog med deg, de gangene vi har omtalt deg. Vil benytte anledningen til å understreke at vi fortsatt har et ønske om å ha en god og åpen dialog med deg, og inviterer deg til å ta kontakt dersom du ønsker å snakke med oss, eller ønsker å bidra med faktiske opplysninger om saker vi omtaler».

Tidligere havnedirektør: «Jeg oppfatter ikke din hensikt slik. Jeg ønsker minst mulig kontakt med deg og trenger ikke lese det du skriver. Lykke til med å oppnå ditt formål».

Jeg forsto at det ikke hadde noen hensikt å fortsette sms-utvekslingen. Imidlertid var henvendelsen lærerik for meg. Det er selvsagt ubehagelig å motta en antydning om at jeg personlig har en «mission». Men etter å ha summet meg, fant jeg raskt roen.

Igjen var det rollebevisstheten som kom meg til unnsetning. Jeg fant jeg ut at joda, jeg har en mission, og den er jeg faktisk svært komfortabel med.

Jeg er på jobb, som journalist i Dagbladet.

Oslo, 14. januar 2018

Vegard Venli